

El plurilingüisme familiar: una oportunitat per al català?

Emili Boix-Fuster i Anna Paradís

Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació, Universitat de Barcelona

És innegable que les polítiques lingüístiques familiars representen una baula fonamental en el procés de reproducció de la llengua catalana, especialment en el cas de persones no catalanoparlants que, en un moment donat, decideixen transmetre el català a la seva descendència. Però quines són les raons que motiven aquestes decisions, i com es negocien el marc de la parella? En quins perfils de parlants es detecten més canvis? Emili Boix-Fuster i Anna Paradís ho han analitzat a partir d'entrevistes amb membres *famílies lingüísticament mixtes* i han ofert diferents respostes en una publicació recent que ara sintetitzen en aquest *Apunt*.

mots clau: política lingüística familiar, ideologies lingüístiques, transmissió lingüística intergeneracional

En línies generals, les famílies no solen seguir estratègies planificades i conscients en el camp del que alguns experts anomenen les *polítiques lingüístiques familiars*. En molts casos, les tries de llengües a la llar estan fortament condicionades per l'ecosistema sociolingüístic més general, i doncs, en bona mesura queden fora del control familiar. Hi ha, però, una certa gradació entre aquestes pràctiques —sovint inconscients— de la majoria de famílies, d'una banda, i de l'altra l'existència de decisions ben organitzades, sobretot en famílies d'alt nivell educatiu. A més, les condicions econòmiques canviants en el marc de la globalització aguditzen la consciència de la importància dels capitals lingüístics per al benestar i les oportunitats de futur dels fills, i potencien una major reflexivitat en aquest camp.

Les polítiques lingüístiques familiars, un fenomen rellevant en la mesura que es vincula

amb la continuïtat o la interrupció de la transmissió intergeneracional de les llengües, són per naturalesa dinàmiques i fluctuants i estan subjectes a (re)negociació permanent al llarg de la trajectòria vital d'una família. En aquest sentit, les causes de les tries lingüístiques a la llar no sempre són fàcils de delimitar. No obstant això, sembla clar que les *ideologies lingüístiques* són una força motriu dels canvis lingüístics en el nucli familiar, perquè es basen en la vàlua percebuda, el poder i la utilitat de les llengües. Aquestes ideologies s'entrecreuen, és clar, amb factors econòmics, polítics i socioculturals. L'anàlisi de les tries lingüístiques parentals ofereix, així, una finestra per a entendre ideologies socials i lingüístiques més àmplies.

La nostra recerca se centra en les trajectòries lingüístiques de persones que tenen el castellà com a llengua inicial (L1) i que formen part de

famílies lingüísticament mixtes (català-castellà), i avalua la incidència de les ideologies sobre aquestes trajectòries. Volem entendre la posició d'aquest perfil de parlants en contextos familiars i socials en què totes dues llengües coexisteixen i competeixen: quines transicions hi ha hagut, quins patrons d'usos lingüístics emergeixen, quin paper juguen les ideologies sobre les tries de llengua, etc.

Ens basem en dades generades en entrevistes semiestructurades amb parlants de llengua inicial castellana, que formen part de famílies bilingües i que han esdevingut *nous parlants* del català (vegeu també Pujolar i Puigdevall 2015). És a dir, persones que no l'havien après com a llengua inicial però que, de manera conscient o inconscient, l'han incorporat al seu repertori i a les seves pràctiques lingüístiques quotidianes, en aquest cas també a la llar.

Entre 2010 i 2014 hem aplegat un corpus de 79 entrevistes semiestructurades en què han participat preferentment dones de parelles lingüísticament mixtes, amb fills petits i residents a l'àrea de Barcelona. L'anàlisi de les entrevistes aporta diferents informacions sobre les ideologies lingüístiques dels participants i ens ha permès descriure diferents processos sociolingüístics en marxa en aquest perfil de famílies.

En primer lloc, bona part de les entrevistes reflecteixen **processos de catalanització**, a partir dels quals els parlants que tenien el castellà com a L1 han passat a utilitzar el català amb els seus fills. Un dels motius a què apel·len els entrevistats és la idea que cal aprendre català en tant que «llengua del país». Una de les entrevistades apunta que «encara que tu

vinguis d'un altre *puesto*, has d'aprendre la llengua del lloc on vius», i un altre participant afirma que «per sentir-me català, vull parlar català». Una part d'aquests entrevistats fins i tot mostra una actitud militant, fa una defensa política del català i percep la necessitat de mobilitzar-se a favor de la llengua: «el castellà és imposat, és la llengua que domina. Si no volem que es perdi, és important que ens hi posem». També hem constatat que molts entrevistats perceben el català com una llengua de prestigi. Una entrevistada, per exemple, compara la seva pròpia classe social amb la dels catalans autòctons, que veu com un grup de referència positiva. Un tercer factor amb una gran influència sobre aquests processos de catalanització en el nucli familiar és la presència hegemònica del català a l'escola.

Una de les visions més esteses i majoritàries en aquest primer grup és que l'aprenentatge del castellà per part dels seus fills està garantit, perquè és una llengua amb una forta presència en l'entorn. És per això que no perceben la transmissió del català a la llar com un obstacle per a l'adquisició del castellà. Les ideologies d'aquests parlants coincideixen, per tant, amb la perspectiva tradicional del *bilingüisme additiu*, en el sentit que l'adquisició del català, considerada com un valor positiu, no perjudica en la seva visió l'adquisició del castellà. Una participant explica que «quan els nens van començar a diferenciar els dos idiomes, jo automàticament vaig passar a parlar amb ells en català, perquè els nens aprendrien el castellà igualment»; i una altra, en el mateix sentit, diu que «el castellà ja l'adquiriran perquè és molt més fàcil, perquè està molt més a l'abast». En general, doncs, hi ha una valoració positiva del

bilingüisme: «si pot tenir dues llengües maternes, millor».

Deixant de banda aquest grup, clarament majoritari, també hem trobat casos puntuals de **processos de catalanització no reeixits**: és el cas d'una entrevistada que pren una actitud de marcat escepticisme i sosté que les noves generacions avaluen les llengües d'una manera nova, menys favorable al català que no pas les precedents. Aquesta persona sosté que «la llengua catalana ha perdut prestigi per raons polítiques [...] Crec que abans la gent feia l'esforç de parlar català i ensenyar els fills en català. Ara crec que tot això s'ha perdut».

En tercer lloc, hem trobat algun **procés de recatalanització** en el cas, per exemple, d'una entrevistada de pares catalanoparlants però que van emprar el castellà per educar-la a ella. Més endavant, quan va ser el torn de criar els seus propis fills, va triar parlar-los en català per compensar la interrupció iniciada pels seus pares. La participant sosté que «jo no volia que els passés el mateix que a mi». L'àvia dels nens, en canvi, els parla en castellà i al·lega que «yo les hablaré en castellano y así equilibramos un poco».

Per últim, es detecten **processos de castellanització** que afecten tan sols un sector reduït de la població autòctona de primera llengua catalana que ha deixat d'utilitzar-la en família. Generalment, aquest fenomen es localitza a la mitjana i alta burgesia i ha estat poc investigat, en bona part per la dificultat d'accedir com a investigadors a les capes socials més altes. Una entrevistada d'aquest perfil reclama les seves arrels al país i exhibeix la seva autenticitat—«soy catalana de

pura cepa»— però critica abundantment les pressions presumptament exagerades del procés de normalització del català. Mostra una posició aparentment moderada —«es malo un extremo y es malo el otro»— però implícitament critica una pretesa *imposició* del català: «es mejor no imponer, mejor no cerrarse, mejor tener miras más abiertas». També mostra una visió més aviat utilitarista de les llengües des de la qual sosté que el castellà, l'anglès o el xinès són més útils que el català, una llengua que consideren de segona categoria: «lo que veo triste es la gente que se limita sólo en el tema catalán».

Les dades mostren, per tant, processos tant d'adquisició com de pèrdua del català en la transmissió intergeneracional, però també indiquen que aquest darrer cas és molt menys freqüent. Bona part dels parlants de llengua inicial castellana mostren bona predisposició envers el català i n'hi ha que, quan creen una nova família i arriba el moment d'educar els seus fills, ho fan en català tot i que sense abandonar el castellà, que continua present en les seves ments i les seves vides. També hem vist un procés invers, tot i que molt més restringit: famílies d'origen catalanoparlant que abandonen el català en la vida quotidiana. Hi ha, per últim, certs casos de recatalanització, és a dir, de pèrdua del català en una primera generació i de represa del seu ús en la socialització de la generació següent.

La majoria dels nous parlants mostren una voluntat d'identificació simbòlica amb el català per obrir-se al país que els acull, ahora que refusen confinar-se en el monolingüisme en castellà i veuen legítim el procés de

normalització del català. A més, el català és percebut com una carta per a l'ascens social, en la mesura que té connotacions de classe mitjana i s'associa a les institucions de l'Administració local i autonòmica. Tanmateix, cal no oblidar que el castellà continua sent el codi predominant en la cultura de masses, el mercat laboral i les institucions estatals. També és important remarcar que el coneixement del castellà no s'ha vist alterat perquè els fills dels entrevistats continuen sent del tot competents en aquesta llengua, present tant en l'àmbit familiar —en el cas, per exemple, dels avis— com en els contextos macrosocials.

En conclusió, les entrevistes mostren que el català té poder d'atracció. Molts cònjuges de L1 castellana se senten apoderats per parlar el català, per esdevenir-ne nous parlants i fins i tot per transmetre'l als fills, i no veuen el català com una rèmora del passat, sinó que el valoren positivament. Amb tot, cal dir que aquests processos de catalanització no arriben a

compensar el domini demolingüístic del castellà en la societat catalana actual. A més, no comporten una desaparició del castellà en la vida quotidiana: tots els informants que parlen català als fills estan segurs que els seus descendents aprendran i conservaran igualment el castellà. Tot plegat suscita nous interrogants i noves línies de recerca, com ara examinar els usos, les ideologies i les trajectòries lingüístiques dels fills d'aquestes parelles.

Referències

- BOIX, Emili; PARADÍS, Anna (2018). «Ideologies i trajectòries lingüístiques en famílies bilingües a Catalunya». BASTARDAS, Albert; BOIX-FUSTER, Emili; TORRENS, Rosa M. (coord.). *El català, llengua mitjana d'Europa*. Barcelona: Octaedro, 91-116
- PUJOLAR, Joan; PUIGDEBALL, Maite (2015). «Linguistic mudes: How to become a new speaker in Catalonia». *International Journal of the Sociology of Language*, 231, 167-187

Com citar aquest apunt

BOIX, Emili; PARADÍS, Anna (2018). «El plurilingüisme familiar: una oportunitat per al català?». *Apunts de sociolingüística i política lingüística*, 2, 1-4

Editors

Xavier Mas Craviotto i Avel·lí Flors-Mas

Amb la col·laboració de:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Contacte

CUSC-Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació, Universitat de Barcelona

Adreça: Gran Avinguda de les Corts Catalanes, 585.
08007 Barcelona

Telèfon: +34 93 403 7065

Adreça-e: cusc@ub.edu

Web: <http://www.ub.edu/cusc>

Twitter: @CuscUB

Facebook: @cuscub